

Het tweede leven van het kerkhof

Op het kerkhof van Sint Pieter Boven in Maastricht weten (vlnr) Andrew van Thor, Jos van Beek, John Claessens en Sermon Smitshuysen leegstand te voorkomen door bestaande graven te laten hergebruiken.

Door Jos van den Camp foto's jan-paul kuit en annemiek mommers

Het kerkhof kan wel wat leven gebruiken. Minder teraardebestellingen en meer ruimingen maken van de begraafplaats vaak een gatenkaas. Het tij kan gekeerd worden: met nieuwe as in oude graven, flexibele huurcontracten, de windgong en de pluktuin. „De tijd van ‘ja-maar-denken’ is voorbij.”

‘Ik zal verrijzen en met u zijn in ‘s hemels paradijzen’. Kitty Niessen overleed in 1947 in Maastricht. En de Maastrichtse stadsbeeldhouwer Charles Vos beetelde de spreuk en haar naam in een rijk versierd grafmonumentje. De kunstenaar creëerde de beeltenis van een kindje dat zich warmt aan het vuur van de

Heilige Geest. Ze werd niet ouder dan drieëneenhalf. Daar ligt ze dan, daar aan de rand van de lommerrijke en monumentale begraafplaats bij de kerk van Sint Pieter Boven in Maastricht.

Cremeren wordt vaak gezien als een bedreiging, maar als je mogelijkheden kunt aanbieden voor asbestemmingen, dan is het weer een kans.

uit rapport over toekomst begraafplaats

Maar niemand betaalt nog de grafuur voor Kitty's licht verzakte herdenkingsplekje. Nu liggen de grafrechten bij het kerkbestuur.

Al kom je hier met een trieste aanleiding, je moet er wel aangenaam kunnen verblijven.

beheerder begraafplaats aan Kreijel in Nederweert

In vroeger tijden had de sloophamer zo'n graf vaak rücksichtslos in gruzelementen geslagen. Niemand betaalt de huur? Ook goed. Dan gaat het tegen de grond. Maar Kitty's mooie grafje staat nu op een lijst ter adoptie. Wie dat wil, kan sinds kort dit grafmonument tegen betaling reserveren voor na zijn of haar eigen dood. Begraven zal - gezien de beperkte ruimte - hier op dit plekje niet gaan lukken. Maar er kan wel een urn in geplaatst worden. Dan komt er een dekplaat op, waarop de naam van de nieuwe overledene wordt toegevoegd, vertelt kerkmeester Jos van Beek, tevens lid van de kerkhofcommissie die het hergebruik van graven mogelijk maakt.

Hergebruik

Kitty's graf is niet het enige dat op zo'n manier behouden blijft. Naast dat van haar zijn inmiddels nog ruim vijftig van de achthonderd grafmonumenten op het kerkhof op de adoptielijst gezet. En de afgelopen jaren hebben al een kleine dertig graven op die manier een - mogen we dat zo zeggen? - nieuwe bewoner gekregen. Jaarlijks melden zich er zo'n tien mensen die een verlopen monumentaal graf graag na hun dood hergebruiken en er een contract voor tekenen. Met dank aan de vooruitziende blik van Breur Henket uit Sint Pieter, die het systeem een kwart eeuw geleden bedacht in de strijd tegen dreigende kaalslag en gatenkaas.

Hoe moet het verder met de algemene begraafplaats of het kerkhof, nu al jarenlang steeds minder mensen kiezen voor begraven?

Een bijeenkomst van het bisdom Roermond en de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) over deze problematiek trok begin deze maand uitzonderlijk veel belangstelling. Veel kerkhofbeheerders, gemeenten en kerkbesturen worstelen met het thema, kampen met het dilemma hoe ze zich moeten opstellen. „Waarom zou het ene grafmonument overeind moeten blijven als nabestaanden er niet meer voor betalen, terwijl bloedverwanten van de ter aarde bestelde buurman daar wel gewoon de beurs voor trekken. Dat voelt onrechtvaardig”, zegt Matheu Bemelmans, woordvoerder van het bisdom Roermond. „Dat is een beetje de kern van de discussie.”

Anderzijds: wat voor waardevols gooi je allemaal weg als je een grafmonument afbreekt? Een begraafplaats is het geschiedenisboek van het dorp of de stad. Grafstenen en opschriften vertellen het verhaal over inwoners: van notabel tot de gewone man. „Maar als niemand meer betaalt voor die verlenging, wat is die stelling dan nog waard”, vraagt Bemelmans zich af.

Schoolvoorbeeld

Het hergebruik van de graven op Sint Pieter wordt genoemd als een schoolvoorbeeld van hoe je een dreigende gatenkaas op een kerkhof kunt voorblijven.

Begraven of cremeren? Wat zijn de cijfers? Anno 2023 leidt nog maar 33 procent van alle uitvaarten tot een begrafenis. Twee op de drie overledenen wordt gecremeerd. Dat is lange tijd wel anders geweest. In de katholieke kerk verviel het verbod op cremeren in 1963, al heeft begraven vanuit de theologische benadering daar nog steeds de voorkeur, zegt Bemelmans. En dat heeft alles te maken met het geloof in de wederopstanding. Wie echter naar de praktijk van alledag kijkt, ziet dat Limburgse katholieken zich daar weinig aan gelegen laten liggen. Op de Bijbelgordel is dat anders, weet Igle Weidenaar, consulent bij de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen. Overledenen van protestants-christelijke huize worden aanmerkelijk minder gecremeerd en veel vaker begraven.

Mensen kiezen om verschillende redenen voor cremeren. Nabestaanden vinden onderhoud van een graf een te grote belasting voor zichzelf. Of ze willen hun kinderen er niet mee

belasten. Kosten spelen ook een rol. Het ligt er maar aan wat je berekent en aan wie je het vraagt. In het algemeen zeggen uitvaartorganisaties, die beide aanbieden, dat cremeren goedkoper is: tussen de 4.000 en 7.000 euro. Begravingen - behalve dan die in een algemeen graf voor meerdere overledenen - zijn duurder. Veel gemeenten rekenen volgens de LOB een grafhuur van 175 tot 185 euro per jaar, afgaande op een eerste huurtermijn van twintig jaar. Daarbovenop komen ook nog eens de kosten voor een grafmonument. Parochies kijken vaak naar die tarieven en volgen. Ook daar zijn veel verschillen. Maar dat is niet alles. Daarbovenop komen nog eens de kosten voor een grafmonument en het onderhoud.

„De keuze voor cremeren is vaak een rationele keuze, terwijl de keuze voor begraven vanuit het hart wordt gemaakt,” zeggen ze bij de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen, warme pleitbezorgers van het begraven uiteraard. „Maar daar waar de ratio heerst, zou het hart misschien meer ruimte moeten krijgen om het voortleven van de begraafplaatsbranche veilig te stellen.” Die organisatie (ruim 600 leden) bracht in 2020 over de vitaliteit van het kerkhof het rapport *De Begraafplaats van de Toekomst; van hoofd naar hart* uit.

Klantgerichtheid

De begraafplaats oude stijl komt er niet echt florissant uit tevoorschijn. Het is niet de vooruitstrevendste branche.

Uitvaartondernemers missen innovaties. Ze noemen een gebrek aan klantgerichtheid als de grootste bedreiging en zwakte van het kerkhof. ‘Cremeren wordt vaak gezien als een bedreiging, maar als

je mogelijkheden kunt aanbieden voor asbestemmingen, dan is het weer een kans.'

Uit de enquête - die 376 professionals en particulieren hebben ingevuld - blijkt ook dat mensen zitplekken, een koffie- en theegelegenheid, een overdekte stilteplek en een toilet op een begraafplaats wensen. Kortom: langer blijven is een wens van velen. Maar plaats ook windgongen, werk meer met kleuren en creëer mogelijkheden voor natuurbegraven en 'bovengronds begraven', luidt een advies.

'Bied mensen rond de kerst de mogelijkheid over het kerkhof te lopen met een bekertje chocolademelk.' Of geef ze de kans om een mee naar huis genomen asurn na jaren alsnog op het kerkhof te laten begraven. 'De begraafplaats van de toekomst is een plek waar overledenen niet alleen worden begraven of bijgezet, maar waar ze ook worden herdacht, waar mensen kunnen genieten van de natuur en de historie en waar ze kunnen deelnemen aan herdenkingen of het bespreekbaar maken van de dood en de rouw.'

Niet overal in Limburg is dat besef nog doorgedrongen. Uit een rondvraag van de Stichting Funerair Erfgoed Limburg van enkele jaren geleden bleek dat slechts zestien van de 275 benaderde kerkhofbeheerders beschikten over een lijst van bijzondere graven. Maar anderen hebben het dan toch al eerder aangevoeld, of het rapport goed gelezen; zoals dus op Sint Pieter Boven. 'De tijd van 'ja-maar-denken' is voorbij', luidt een conclusie in het rapport.

En er zijn dus goede voorbeelden. Neem Nederweert. Daar wordt de algemene begraafplaats aan Kreijel flink opgeknapt. „Al kom je hier met een trieste aanleiding, je moet er wel aangenaam kunnen verblijven”, zegt de begraafplaatsbeheerder. Er komt een pluktuin en op de plekken waar graven zijn geruimd komen struiken die insecten aantrekken en waar het gezoem van bijen te horen zal zijn. Dat gebeurt inmiddels op meer kerkhoven. Nabestaanden die dat willen kunnen een urn laten herplaatsen in een nieuwe urnenheuvel. In Heel worden acht historische graven opgeknapt. En in Vlodrop is al jaren geleden de eeuwenoude kerkhofmuur gered. Er zijn vast nog veel meer voorbeelden.

Actueel is ook het Rouw- en Gedenkpark aan de Tongerseweg in Maastricht (voorheen ‘begraafplaats’), waar nabestaanden een boom kunnen planten, deze voor 25 jaar kunnen adopteren en er - net als op Sint Pieter - as kunnen bijzetten. Het begraven van urnen in een bestaand graf is overigens ook een manier om een oud graf een ‘nieuw leven’ te geven, voegt bisdomwoordvoerder Bemelmans daaraan toe. Nabestaanden die opzien tegen onderhoud zou je een onderhoudscontract kunnen aanbieden. „Zo neem je mensen werk uit handen, verdien je als parochie en bereik je dat het kerkhof er goed uitziet en er geen gatenkaas ontstaat.”

2-0 voor

Dan zijn er uiteraard ook nog de natuurbegraafplaatsen. Die mogen zich ook in onze provincie in een toenemende populariteit verheugen: eeuwigdurend grafrecht, eenmalige kosten van rond de 5000 euro, geen kosten voor onderhoud of grafmonumenten.

„Het zijn allemaal voordelen. En ze worden geleid door professionele bedrijven met geweldige marketingcampagnes. Ze staan meteen al met 2-o voor”, zegt Weidenaar. „Waarom zou je daar als algemene gemeentelijke begraafplaats of parochieel kerkhof niet ook op inspelen en die dienst niet ook gaan aanbieden.”

|